

САМОЗНИЩЕННЯ ІЗРАЇЛЮ

Нетаньягу, палестинці та ціна нехтування

Mark Harris / Reuters

Одного ясного квітневого дня 1956 року Моше Даян, одноокий начальник штабу Армії оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), поїхав на південь до Нахаль-Озу – нещодавно створеного кібуцу біля кордону Сектору Гази. Даян приїхав на похорон 21-річного Роя Ротберга, якого палестинці вбили напередодні вранці, коли він патрулював поля верхи на коні. Вбивці перетягнули тіло Роя Ротберга на інший бік кордону, де його знайшли повнічечим, з виколотими очима. Результатом став загальнонаціональний шок і агонія.

Якби Даян виступав у сучасному Ізраїлі, він би використав свою промову в основному для того, щоб викрити жакливу жорстокість вбивць Ротберга. Але в тому вигляді, в якому вона була написана в 1950-х роках, його промова була напручуд співчутливою до винуватців. «Давайте не будемо звинувачувати вбивць, – сказав Даян. – Вісім років вони сидять у таборах біженців у Газі, і на їхніх очах ми перетворюємо землі й села, де жили вони та їхні батьки, на наші володіння». Даян натякає на накру, що арабською означає «катастрофа», коли більшість палестинських арабів були відправлені у вигнання після перемоги Ізраїлю у війні за незалежність 1948 року. Багато з них були насильно переселені до Гази, у тому числі мешканці громад, які згодом стали єврейськими містечками й селами вздовж кордону.

Даян навряд чи був прихильником палестинської справи. У 1950 році, після закінчення бойових дій, він організував переселення решти палестинської громади до прикордонного містечка Аль-Мадждал, нині ізраїльського міста Ашкелон. Проте Даян зрозумів те, що багато євреїв-ізраїльтян відмовляються визнати: Палестинці ніколи не забудуть накру (національну катастрофу) і не перестануть мріяти про повернення до своїх домівок. «Нехай нас не відлякує ненависть, яка розпалюється і наповнює життя сотень тисяч арабів, що живуть навколо нас, – заявив Даян у своїй прощальній промові. – Це наш життєвий вибір – бути готовими та озброєними, сильними й рішучими, щоб меч не був вихоплений з нашого кулака і не обірвав наші життя».

7 жовтня 2023 року давнє попередження Даяна мате-

ріалізувалося у найкривавіший спосіб. За планом, розробленим Яхією Сінваром, лідером ХАМАС, який народився в сім'ї, що була змушена покинути Аль-Мадждал, палестинські бойовики вторглися в Ізраїль майже в 30 точках уздовж кордону з Газою. Досягнувши ефекту повної несподіванки, вони прорвали слабку ізраїльську оборону й атакували музичний фестиваль, невеликі міста й понад 20 кібуців. Вони вбили близько 1200 цивільних осіб і солдатів та викрали понад 200 заручників. Вони гвалтували, грабували, палили і мародерствували. Нашадки мешканців табору біженців Даяна, сповнені тієї ж ненависті та огиди, що він описав, але вже краще озброєні, навчені та організовані, повернулися помститися.

7 жовтня стало найстрашнішою катастрофою в історії Ізраїлю. Це національний та особистий переломний момент для кожного, хто живе в цій країні чи якимось пов'язаний з нею. Не зумівши зупинити атаку ХАМАСу, ЦАХАЛ відповів значно більшими силами, вбивши тисячі палестинців і зрівнявши з землею цілі райони Гази. Але навіть коли пілоти скидають бомби, а спецназ змиває тунелі ХАМАСу, ізраїльський уряд не зважає на ворожнечу, яка призвела до нападу, і на те, яка політика може запобігти наступному нападу. Це мовчання санкціоноване прем'єр-міністром Ізраїлю Беньяміном Нетаньягу, який відмовився викласти післявоєнне бачення життя. Нетаньягу пообіцяв «знищити ХАМАС», але, окрім військової сили, він не має стратегії ліквідації угруповання й чіткого плану того, що прийде йому на зміну як де-факто уряд післявоєнної Гази.

Його нездатність розробити стратегію не є випадковістю. Це також не акт політичної доцільності, спрямований на збереження його правої коаліції. Щоб жити в мирі, Ізраїлю доведеться нарешті примиритися з палестинцями, і це те, проти чого Нетаньягу виступав протягом усієї своєї кар'єри. Своє перебування на посаді прем'єр-міністра, найдовше в історії Ізраїлю, він присвятив підриву й витісненню палестинського національного руху на узбіччя. Він пообіцяв своєму народові, що той може процвітати без миру. Він переконав країну в тому, що вона може продовжувати вічну окупацію палестинських земель без особливих внутрішніх чи міжнародних втрат. І навіть зараз, після 7 жовтня, він не змінив цього послання. Єдине, що, за словами Нетаньягу, Ізраїль зробить після війни, це збереже «периметр безпеки» навколо Гази – тонко завуальований евфемізм для довгострокової окупації, включаючи кордон уздовж кордону, який з'їсть великий шматок дефіцитної палестинської землі.

Травма 7 жовтня змусила ізраїльтян вкотре усвідомити, що конфлікт з палестинцями є центральним питанням їхньої національної ідентичності та загрозою їхньому добробуту. Його не можна ігнорувати чи обходити стороною, а продовження окупації, розширення ізраїльських поселень на Західному березі річки Йордан, облога Гази та відмова йти на будь-які територіальні компроміси (чи навіть визнавати права палестинців) не принесуть країні довготривалої безпеки. Проте оговтатися від цієї війни та змінити курс буде надзвичайно складно, і не лише тому, що

Нетаньягу не хоче вирішувати палестинський конфлікт. Війна застала Ізраїль у, можливо, момент найбільшого розколу в його історії. Протягом років, що передували нападу, країна була розколота зусиллями Нетаньягу підірвати демократичні інститути і перетворити її на теократичну, націоналістичну автократію. Його законопроекти і реформи спровокували широкі протести і розбіжності, які загрожували розірвати країну на частини ще до війни і переслідуватимуть її після завершення конфлікту. Фактично, боротьба за політичне виживання Нетаньягу стане ще більш напруженою, ніж до 7 жовтня, що ускладнить для країни досягнення миру.

Але що б не сталося з прем'єр-міністром, Ізраїль навряд чи зможе вести серйозну розмову про врегулювання з палестинцями. Ізраїльська громадська думка в цілому змістилася вправо. Сполучені Штати все більше заклопотані вирішальними президентськими виборами. У найближчому майбутньому в них буде мало енергії і мотивації для відновлення повноцінного мирного процесу.

7 жовтня все ще залишається поворотним моментом, але саме від ізраїльтян залежить, яким саме він буде. Якщо вони нарешті прислухаються до попередження Даяна, країна може об'єднатися й намітити шлях до миру та гідного співіснування з палестинцями. Але поки що все вказує на те, що ізраїльтяни продовжуватимуть воювати між собою і підтримуватимуть окупацію на невизначений термін. Це може призвести до того, що 7 жовтня стане початком темної епохи в історії Ізраїлю – епохи, яка характеризуватиметься все більшим і більшим насильством.

Порушена обіцянка

У 1990-х роках Нетаньягу був висхідною зіркою на ізраїльській правій сцені. Після того, як він прославився як посол Ізраїлю в ООН з 1984 по 1988 рік, Нетаньягу став широко відомим, очоливши опозицію до угод в Осло, плану ізраїльсько-палестинського примирення 1993 року, підписаного ізраїльським урядом та Організацією визволення Палестини. Після вбивства прем'єр-міністра Іцхака Рабина в листопаді 1995 року ультраправим ізраїльським фанатиком та хвилі палестинських терористичних атак в ізраїльських містах, Нетаньягу вдалося перемогти Шимона Переса, ключового архітектора мирної угоди в Осло, з мінімальним відривом на виборах прем'єр-міністра в 1996 році. Опинившись на посаді, він пообіцяв уповільнити мирний процес та реформувати ізраїльське суспільство, «замінивши еліту», яку він вважав м'якою і схильною до копіювання західних лібералів, на корпус релігійних і соціальних консерваторів.

Однак радикальні амбіції Нетаньягу наштовхнулися на об'єднану опозицію старих еліт і адміністрації Клінтона. Ізраїльське суспільство, яке на той час все ще загалом підтримувало мирну угоду, також швидко розчарувалося в екстремістському порядку денному прем'єр-міністра. Через три роки його змінив ліберал Ехуд Барак, який пообіцяв продовжити процес Осло й вирішити палестинське питання в повному обсязі.

Але Барак зазнав невдачі, як і його наступники. Коли навесні 2000 року Ізраїль завершив своє одностороннє виведення військ з південного Лівану, він зазнав транскордонних нападів і опинився під загрозою масованого нарощування сил «Хезболли». Мирний процес зірвався, коли восени палестинці розпочали другу інтифаду. П'ять років по тому, виведення ізраїльських військ зі Смуги Гази відкрило шлях до влади ХАМАСу. Ізраїльська громадськість, яка колись підтримувала миротворчість, втрати-

ла апетит до ризиків, пов'язаних з безпекою. «Ми запропонували їм місяць і зорі, а натомість отримали терористів-смертників та ракети», – звучало загальним рефреном. (Контраргумент, що Ізраїль запропонував занадто мало й ніколи не погодиться на створення стійкої палестинської держави, не знайшов особливого резонансу). У 2009 році Нетаньягу повернувся до влади, відчувачи себе виправданим. Адже його застереження проти територіальних поступок сусідам Ізраїлю справдилися.

Повернувшись до влади, Нетаньягу запропонував ізраїльтянам зручну альтернативу нині дискредитованій формулі «земля в обмін на мир». Він стверджував, що Ізраїль може процвітати як країна західного типу і навіть звернутися до арабського світу в цілому, відштовхнувши палестинців. Ключовим моментом був принцип «розділяй і володарюй». На Західному березі річки Йордан Нетаньягу підтримував співпрацю у сфері безпеки з Палестинською адміністрацією, яка де-факто стала субпідприємцем Ізраїлю у сфері охорони правопорядку та надання соціальних послуг, а також заохочував Катар фінансувати уряд ХАМАС у Газі. «Той, хто виступає проти палестинської держави, повинен підтримувати доставку коштів до Гази, тому що збереження поділу між Палестинською автономією на Західному березі річки Йордан і ХАМАС у Газі перешкоджатиме створенню палестинської держави», – заявив Нетаньягу на парламентській фракції своєї партії у 2019 році. Ця заява повернулася, щоб переслідувати його.

Нетаньягу вважав, що зможе стримувати потенціал ХАМАС за допомогою морської та економічної блокади, нещодавно розгорнутих систем протиракетної та прикордонної оборони, а також періодичних військових рейдів проти бойовиків та інфраструктури угруповання. Ця тактика, що отримала назву «косіння трави», стала невід'ємною частиною ізраїльської доктрини безпеки, поряд з «управлінням конфліктами» й підтриманням статус-кво. Нетаньягу вважав, що такий порядок є довговічним. На його думку, він також був оптимальним: підтримання конфлікту на дуже низькому рівні було політично менш ризикованим, ніж мирна угода, і менш дорогим, ніж велика війна.

Понад 10 років стратегія Нетаньягу, здавалося, працювала. Близький Схід і Північна Африка занурилися в революції та громадянські війни Арабської весни, що зробило палестинську справу набагато менш актуальною. Кількість терористичних атак впала до нового мінімуму, а періодичні ракетні обстріли з Гази зазвичай перехоплювалися. За винятком короткої війни проти ХАМАСу в 2014 році, ізраїльтянам рідко доводилося вступати в бій з палестинськими бойовиками віч-на-віч. Для більшості людей конфлікт здебільшого залишався поза увагою.

Замість того, щоб турбуватися про палестинців, ізраїльтяни почали зосереджуватися на здійсненні західної мрії про процвітання і спокій. З січня 2010 року по грудень 2022 року ціни на нерухомість в Ізраїлі зросли більш ніж удвічі: горизонт Тель-Авіва заповнився висотними квартирами та офісними комплексами. Менші міста також розширилися, щоб відповідати цьому буму. ВВП країни зріс більш ніж на 60%, оскільки технологічні підприємці запустили успішні бізнеси, а енергетичні компанії знайшли морські поклади природного газу в ізраїльських водах. Угоди про відкрите небо з іншими урядами перетворили закордонні подорожі, які були основною рисою ізраїльського способу життя, на дешевий товар. Майбутнє мало райдужний вигляд. Здавалося, країна переступила через

палестинців, і зробила це, не жертвуючи нічим – територією, ресурсами, коштами – заради мирної угоди. Ізраїльтяни мали отримати свій піріг і з'їсти його.

На міжнародній арені країна також процвітала. Нетаньягу витримав тиск президента США Барака Обами, який вимагав відродити рішення про дві держави й заморозити ізраїльські поселення на Західному березі річки Йордан, частково завдяки союзу з республіканцями. Хоча Нетаньягу не вдалося зупинити Обаму від укладання ядерної угоди з Іраном, Вашингтон вийшов з пакту після перемоги Дональда Трампа на президентських виборах. Трамп також переніс американське посольство в Ізраїлі з Тель-Авіва до Єрусалима, а його адміністрація визнала анексію Ізраїлем Голанських висот у Сирії. За Трампа США допомогли Ізраїлю укласти Авраамові угоди, нормалізувавши його відносини з Бахрейнном, Марокко, Суданом та Об'єднаними Арабськими Еміратами – перспектива, яка колись здавалася неможливою без ізраїльсько-палестинської мирної угоди. Літаки з ізраїльськими чиновниками, воєначальниками і туристами почали часто відвідувати розкішні готелі шейхств Перської затоки і базари Марракеша.

Відсунувши палестинське питання на другий план, Нетаньягу також працював над реформуванням ізраїльського суспільства. Після несподіваного переобрання у 2015 році Нетаньягу створив праву коаліцію, щоб відродити свою давню мрію про консервативну революцію. Прем'єр-міністр знову почав виступати проти «еліт» і розпочав культурну війну проти колишнього істеблішменту, який він вважав ворожим до себе і занадто ліберальним для своїх прихильників. У 2018 році він домігся ухвалення важливого суперечливого закону, який визначив Ізраїль як «національну державу єврейського народу» і проголосив, що євреї мають «унікальне» право «здійснювати самовизначення» на своїй території. Він надав єврейській більшості країни перевагу і підпорядкував собі неєврейське населення.

Того ж року коаліція Нетаньягу розпалася. Після цього Ізраїль занурився в тривалу політичну кризу, в якій країна пройшла через п'ять виборів між 2019 і 2022 роками – кожні з них були референдумом щодо правління Нетаньягу. Інтенсивність політичної боротьби була посилена корупційною справою проти прем'єр-міністра, що призвела до висунення йому кримінального обвинувачення у 2020 році і триваючого судового процесу. Ізраїль розколовся на «бібів» і «просто не бібів». (Бібі – прізвисько Нетаньягу). На четвертих виборах, у 2021 році, суперникам Нетаньягу нарешті вдалося замінити його «урядом змін» на чолі з правим Нафтали Беннетом і центристом Яіром Лапідом. Вперше до коаліції увійшла арабська партія.

Незважаючи на це, опозиція Нетаньягу ніколи не ставила під сумнів основну передумову його правління: що Ізраїль може процвітати без вирішення палестинської проблеми. Дебати про мир і війну, що традиційно є ключовою політичною темою для Ізраїлю, відійшли на задній план. Беннет, який починав свою кар'єру як помічник Нетаньягу, прирівнював палестинський конфлікт до «шрапнелі в дупі», з якою країна може жити. Він і Лапід прагнули зберегти статус-кво щодо палестинців і просто зосередитися на тому, щоб Нетаньягу не залишився на посаді.

Ця угода, звичайно, виявилася неможливою. «Уряд змін» зазнав краху у 2022 році після того, як не зміг продовжити дію незрозумілих законодавчих положень, що до-

зволяли поселенцям Західного берега користуватися громадянськими правами, яких позбавлені їхні сусіди-ізраїльтяни. Для деяких членів арабської коаліції підписання цих положень про апартеїд було занадто великим компромісом.

Для Нетаньягу, який все ще перебував перед судом, крах уряду був саме тим, на що він сподівався. У той час як країна організувала чергові вибори, він зміцнив свою базу з правих, ультраортодоксальних і соціально консервативних євреїв. Щоб повернути собі владу, він звернувся, зокрема, до поселенців Західного берега річки Йордан, які все ще вважали ізраїльсько-палестинський конфлікт сенсом свого існування. Ці релігійні сіоністи залишалися відданими своїй мрії про юдаїзацію окупованих територій та їхнє формальне приєднання до Ізраїлю. Вони сподівалися, що якщо їм дали можливість, то вони змогли б вигнати палестинське населення з цих територій. Їм не вдалося запобігти евакуації єврейських поселенців з Гази у 2005 році, коли прем'єр-міністром був Арієль Шарон, але за роки, що минули відтоді, вони поступово захопили ключові посади в ізраїльській армії, на державній службі та в засобах масової інформації, в той час як представники світського істеблішменту переключили свою увагу на заробляння грошей у приватному секторі.

Екстремісти висунули Нетаньягу дві основні вимоги. Перша, найбільш очевидна, полягала в подальшому розширенні єврейських поселень. Друга полягала у посиленні єврейської присутності на Храмовій горі – історичному місці, де стоять іудейський Храм і мусульманська мечеть Аль-Акса в Старому місті Єрусалиму. Відтоді, як Ізраїль взяв під контроль прилеглу територію під час Шестиденної війни 1967 року, він надав палестинцям квазіавтономію на цьому місці, побоюючись, що виведення його з-під арабського управління спровокує катастрофічний релігійний конфлікт. Але ізраїльські ультраправі вже давно прагнуть змінити цю ситуацію. Коли Нетаньягу вперше був обраний у 1996 році, він відкрив стіну на археологічній ділянці в підземному тунелі, що прилягає до Аль-Акси, щоб відкрити реліквії часів Другого Храму, що спричинило бурхливий вибух арабських протестів у Єрусалимі. Друга палестинська інтифада у 2000 році також була спровокована візитом на Храмову гору Шарона, тодішнього лідера опозиції, який очолював партію Нетаньягу «Лікуд».

У травні 2021 року знову спалахнуло насильство. Цього разу головним провокатором став Ітамар Бен-Гвір, ультраправий політик, який публічно прославляє єврейських терористів. Бен-Гвір відкрив «парламентський офіс» у палестинському районі Східного Єрусалиму, де єврейські поселенці, використовуючи старі документи на власність, витіснили частину мешканців, а палестинці у відповідь провели масові акції протесту. Після того, як сотні демонстрантів зібралися в Аль-Акса, ізраїльська поліція здійснила рейд на територію мечеті. У результаті між арабами та євреями спалахнули сутички, які швидко перекинулися на етнічно змішані міста по всьому Ізраїлю. ХАМАС використав цей рейд як привід для ракетного обстрілу Єрусалима, що призвело до ще більшого насильства в Ізраїлі та чергової хвилі ізраїльських репресій у Газі.

Проте бойові дії вщухли, коли Ізраїль і ХАМАС досягли нового перемир'я у естремально швидкому порядку. Катар продовжив виплати, а Ізраїль надав дозволу на роботу деяким жителям Гази, щоб покращити економіку сектора і зменшити прагнення населення до конфлікту. Коли навесні 2023 року Ізраїль завдав удару по союзному ополченню, Палестинському ісламському джихаду,

ХАМАС залишився осторонь. Відносно затишшя на кордоні дозволило ЦАХАЛу передислокувати свої сили й перекинути більшість бойових батальйонів на Західний берег річки Йордан, де вони могли захищати поселенців від терористичних атак. 7 жовтня стало зрозуміло, що ці передислокації були саме тим, чого хотів лідер ХАМАС Сінвар.

Переворот Бібі

На виборах в Ізраїлі в листопаді 2022 року Нетаньягу повернувся до влади. Його коаліція отримала 64 зі 120 місць в ізраїльському парламенті, що за останніми мірками є приголомшливою перемогою. Ключовими фігурами в новому уряді стали Бецалель Смотрич, лідер націоналістичної релігійної партії, що представляє поселенців Західного берега річки Йордан, і Бен-Гвір. Працюючи з ультраортодоксальними партіями, Нетаньягу, Смотрич і Бен-Гвір розробили проект автократичного й теократичного Ізраїлю. Наприклад, у керівних принципах нового кабінету проголошувалося, що «єврейський народ має виключне, невід’ємне право на всю Землю Ізраїлю», що повністю заперечувало будь-які претензії палестинців на територію, навіть у Секторі Газа. Смотрич став міністром фінансів і був призначений відповідальним за Західний берег річки Йордан, де він ініціював масштабну програму розширення єврейських поселень. Бен-Гвір був призначений міністром національної безпеки, який контролював поліцію і в’язниці. Він використовував свою владу, щоб захопити більше євреїв відвідувати Храмову гору (Аль-Акса). З січня по жовтень 2023 року її відвідали близько 50 тис. євреїв – більше, ніж за будь-який інший аналогічний період за всю історію спостережень. (У 2022 році на горі побувало 35 тис. єврейських відвідувачів).

Новий радикальний уряд Нетаньягу викликав обурення серед ізраїльських лібералів і центристів. Але навіть попри те, що приниження палестинців було центральним пунктом їхнього порядку денного, ці критики продовжували ігнорувати долю окупованих територій та Аль-Акси, коли засуджували кабінет міністрів. Натомість вони зосередилися переважно на судовій реформі Нетаньягу. Оголошені в січні 2023 року, ці запропоновані закони обмежать незалежність Верховного суду Ізраїлю – хранителя громадянських прав і прав людини в країні, яка не має офіційної конституції – і ліквідують систему юридичних консультацій, яка забезпечує стримування і противагу виконавчій владі. Якби ці законопроекти були прийняті, Нетаньягу та його партнерам було б значно легше побудувати автократію і, можливо, навіть уникнути судового процесу над ним за звинуваченням у корупції.

Законопроекти про судову реформу, без сумніву, були надзвичайно небезпечними. Вони справедливо викликали величезну хвилю протестів, на які щотижня виходили сотні тисяч ізраїльтян. Але, протистоячи цьому перевороту, опоненти Нетаньягу знову поводитися так, ніби окупація не має до нього жодного відношення. Попри те, що закони були розроблені частково для того, щоб послабити будь-який правовий захист, який Верховний суд Ізраїлю міг би надати палестинцям, демонстранти уникали згадувати про окупацію або неіснуючий мирний процес, побоюючись бути запламованими як непатріотично налаштовані. Фактично, організатори намагалися відтіснити на другий план ізраїльських антиокупаційних протестувальників, щоб на демонстраціях не з’явилися зображення палестинських прапорів. Ця тактика вияви-

лася успішною, гарантуючи, що протестний рух не буде «запламований» палестинською справою: Ізраїльські араби, які становлять близько 20% населення країни, в основному утримувалися від участі в демонстраціях. Але це ускладнило успіх руху. З огляду на демографічну ситуацію в Ізраїлі, лівоцентристські євреї повинні співпрацювати з арабами, якщо вони коли-небудь захочуть сформувати уряд. Делегітимізуючи проблеми ізраїльських арабів, демонстранти зіграли на руку стратегії Нетаньягу.

За відсутності арабів боротьба за судову реформу продовжилася як внутрішньоєврейська справа. Демонстранти взяли синьо-білий прапор із зіркою Давида, а багато з їхніх лідерів і ораторів були відставними старшими військовими офіцерами. Протестувальники демонстрували свої військові звання, зупиняючи падіння престижу, яке супроводжувало ЦАХАЛ з часу вторгнення до Лівану в 1982 році. Пілоти-резервісти, які мають вирішальне значення для готовності і бойової потужності ВПС, пригрозили звільнитися зі служби, якщо закони будуть прийняті. Демонструючи інституційну опозицію, лідери ЦАХАЛу відмовили Нетаньягу, коли той зажадав від них дисциплінувати резервістів.

*Бен-Гвір закликає Ізраїль відновити поселення в секторі Газа, Єрусалим, січень 2024 року
Фото: Ронен Цвбулун / Reuters*

Те, що ЦАХАЛ порве з прем’єр-міністром, не було несподіванкою. Протягом своєї довгої кар’єри Нетаньягу часто конфліктував з військовими, а його найсильнішими суперниками були відставні генерали, які стали політиками, такі як Шарон, Рабін і Барак – не кажучи вже про Бен-ні Ганца, якого Нетаньягу зробив частиною свого надзвичайного воєнного кабінету, але який, можливо, з часом кине йому виклик і замінить його на посаді прем’єр-міністра. Нетаньягу вже давно відкидає бачення генералів щодо Ізраїлю, який є сильним у військовому плані, але має бути й гнучким у дипломатичному. Він також насміхався з їхніх характеристик, які він вважає боязкими, позбавленими уяви і навіть підривними. Тому не було ніякого шоку, коли він звільнив власного міністра оборони, генерала у відставці Йоава Галланта, після того, як у березні 2023 року Галлант виступив у прямому ефірі на телебаченні, щоб попередити, що розколи в Ізраїлі зробили країну вразливою, і що війна неминуча.

Звільнення Галланта призвело до нових спонтанних вуличних протестів, і Нетаньягу поновив його на посаді. (Вони залишаються запеклими суперниками, навіть

коли разом ведуть війну). Але Нетаньягу проігнорував попередження Галланта. Він проігнорував і більш детальне попередження, зроблене в липні головним аналітиком військової розвідки Ізраїлю, про те, що вороги можуть завдати удару по країні. Нетаньягу, очевидно, вважав, що такі попередження були політично мотивованими і відображали мовчазний альянс між чинним військовим керівництвом у штаб-квартирі ЦАХАЛу в Тель-Авіві та колишніми командирами, які протестували на протилежному боці вулиці.

Безумовно, попередження, які отримав Нетаньягу, у переважній частині стосувалися мережі регіональних союзників Ірану, а не ХАМАСу. Хоча план нападу ХАМАСу був відомий ізраїльській розвідці, і хоча угруповання практикувало маневри перед спостережними пунктами ЦАХАЛу, високопоставлені військові і розвідники не могли собі уявити, що їхній супротивник у Газі дійсно може довести справу до кінця і поховати припущення про протилежне. Атака 7 жовтня була частково провалом ізраїльської бюрократії.

Проте той факт, що Нетаньягу не скликав жодних серйозних обговорень щодо отриманих розвідувальних даних, не може бути виправданий, так само як і його відмова піти на серйозний компроміс з політичною опозицією і подолати розкол у країні. Замість цього він вирішив продовжити свій судовий переворот, незважаючи на серйозні попередження і можливі наслідки. «Ізраїль може обійтися без пари ескадриль ВПС, – зарозуміло заявив він. – Але не без уряду».

У липні 2023 року ізраїльський парламент ухвалив перший судовий закон, що стало ще одним злетом для Нетаньягу і його ультраправої коаліції. (Зрештою, він був скасований Верховним судом у січні 2024 року.) Прем'єр-міністр вважав, що незабаром він ще більше підніметься, уклавши мирну угоду з Саудівською Аравією, найбагатшою і найважливішою арабською державою, як частину потрібної угоди, що включала американсько-саудівський оборонний пакт. Результатом стала б остаточна перемога ізраїльської зовнішньої політики: американо-арабсько-ізраїльський альянс проти Ірану та його регіональних ставленників. Для Нетаньягу це було б найвищим досягненням, яке привернуло б до нього увагу громадськості.

Прем'єр-міністр був настільки впевнений у собі, що 22 вересня піднявся на сцену Генеральної Асамблеї ООН, щоб просувати карту «нового Близького Сходу» з центром в Ізраїлі. Це був навмисний наїзд на його поточного суперника Переса, який вигадав цю фразу після підписання угод в Осло. «Я вірю, що ми стоїмо на порозі ще більш драматичного прориву: історичного миру з

Саудівською Аравією», – хвалився Нетаньягу у своїй промові. Він чітко дав зрозуміти, що думка палестинців стала лише другорядною як для Ізраїлю, так і для всього регіону. «Ми не повинні давати палестинцям право вето на нові мирні договори, – сказав він. – Палестинці складають лише 2% арабського світу». Через два тижні ХАМАС атакував, зруйнувавши плани Нетаньягу.

Після вибуху

Нетаньягу та його прихильники намагаються зняти з себе провину за події 7 жовтня. Вони стверджують, що прем'єр-міністра ввели в оману керівники служби безпеки і розвідки, які в останню хвилину не повідомили йому, що в Газі відбувається підозріле (хоча навіть ці тривожні сигнали були витлумачені як ознаки невеликого нападу або просто шум). «За жодних обставин і на жодному етапі прем'єр-міністр Нетаньягу не був попереджений про військові наміри ХАМАСу, – написав офіс Нетаньягу в Твіттері через кілька тижнів після нападу. – Навпаки, оцінка всього ешелону безпеки, включно з керівником військової розвідки і главою Шин-Бету, полягала в тому, що ХАМАС був стриманий і шукав домовленості». (Пізніше він вибачився за цей пост).

Але військова і розвідувальна некомпетентність, якою б сумною вона не була, не може захистити прем'єр-міністра від відповідальності – і не тільки тому, що як глава уряду Нетаньягу несе повну відповідальність за те, що відбувається в Ізраїлі. Його безрозсудна довоєнна політика розколу ізраїльтян зробила країну вразливою, спокусивши союзників Ірану завдати удару по розколотому суспільству. Приниження Нетаньягу палестинців сприяло процвітанню радикалізму. Не випадково ХАМАС назвав свою операцію «затопленням Аль-Акси» і зобразив напади як спосіб захисту Аль-Акси від єврейського поглинання. Захист священного для мусульман місця розглядався як привід напасти на Ізраїль і зіткнутися з неминучими жахливими наслідками контратаки ЦАХАЛу.

Ізраїльська громадськість не зняла з Нетаньягу відповідальності за події 7 жовтня. Партія прем'єр-міністра різко впала в опитуваннях, і його рейтинг схвалення також знизився, хоча уряд зберігає парламентську більшість. Прагнення країни до змін виражається не лише в опитуваннях громадської думки. Мілітаризм повернувся. Демонстранти-антибібісти поспішили виконати свої обов'язки в резерві попри протести, колишні організатори антиурядових акцій витіснили недієздатний ізраїльський уряд у піклуванні про евакуйованих з півдня і півночі країни. Багато ізраїльтян озброїлися пістолетами і штурмовими гвинтівками, чому сприяла кампанія Бен-Гвіра, спрямо-

**БУДЕМО ЩИРО ВДЯЧНІ ВСІМ НЕБАЙДУЖИМ
ЗА БУДЬ-ЯКУ ФІНАНСОВУ ПІДТРИМКУ
ЧАСОПИСОВІ!**

Наш поточний рахунок:
IBAN UA083252680000000002600744144
в ПАТ АКБ «Львів», МФО 325268, ЄДПРОУ 19326603
Одержувач: ТзОВ «Універсум».

вана на полегшення регулювання приватного володіння стрілецькою зброєю. Після десятиліть поступового скорочення оборонний бюджет, як очікується, зросте приблизно на 50%.

Однак ці зміни, хоча і зрозумілі, є прискоренням, а не зрушенням. Ізраїль все ще йде тим самим шляхом, яким Нетаньягу вів його роками. Його ідентичність стала менш ліберальною та егалітарною, більш етнонаціоналістичною та мілітаристською. Гасло «Об'єднані заради перемоги», яке можна побачити на кожному розі вулиці, у громадському транспорті та на телевізійних каналах Ізраїлю, спрямоване на об'єднання єврейського суспільства країни. Арабській меншині країни, яка в переважній більшості підтримує швидке припинення вогню та обмін полоненими, поліція неодноразово забороняла проводити публічні акції протесту. Десяткам арабських громадян були висунуті звинувачення за пости в соціальних мережах, в яких вони висловлювали солідарність з палестинцями в Газі, навіть якщо ці пости не підтримували і не схвалювали напади 7 жовтня. Тим часом багато ліберальних ізраїльських євреїв відчують себе зрадженими західними колегами, які, на їхню думку, стали на бік ХАМАСу. Вони переосмислюють свої довоєнні погрози емігрувати подалі від релігійної автократії Нетаньягу, а ізраїльські компанії з нерухомості очікують нової хвилі єврейських іммігрантів, які прагнуть втекти від зростаючого антисемітизму, з яким вони зіткнулися за кордоном.

І так само, як і в довоєнні часи, майже ніхто з ізраїльських євреїв не думає про те, як можна вирішити палестинський конфлікт мирним шляхом. Ізраїльські ліві, традиційно зацікавлені в досягненні миру, зараз майже вимерли.

Центристські партії Ганца і Лапіда, які ностальгують за старим добрим Ізраїлем часів Нетаньягу, схоже, відчують себе як вдома в новому мілітаристському суспільстві і не хочуть ризикувати своєю популярністю, підтримуючи переговори «земля в обмін на мир». А праві налаштовані до палестинців так вороже, як ніколи раніше.

Нетаньягу прирівняв Палестинську автономію до ХАМАСу і на момент написання цієї статті відкинув американські пропозиції зробити її післявоєнним правителем Газі, знаючи, що таке рішення відродило б рішення про дві держави. Ультраправі приятелі прем'єр-міністра хочуть знелюднити Газу і вислати її палестинців в інші країни, створивши другу накубу (Палестинську катастрофу), яка залишила б землю відкритою для нових єврейських поселень. Щоб здійснити цю мрію, Бен-Гвір і Смотрич вимагають від Нетаньягу відмовитися від будь-якого обговорення післявоєнного устрою Газі і вимагають, щоб уряд відмовився від переговорів про подальше звільнення ізраїльських заручників. Вони також домоглися того, щоб Ізраїль не робив нічого, щоб зупинити нові напади єврейських поселенців на арабських жителів Західного берега річки Йордан.

Якщо минуле є прецедентом, то країна не зовсім безнадійна. Історія підказує, що є шанс, що прогресизм може повернутися, а консерватори можуть втратити вплив. Після попередніх великих нападів ізраїльська громадська думка спочатку змістилася вправо, але потім змінила курс і погодилася на територіальні компроміси в обмін на мир. Війна Судного дня 1973 року врешті-решт призвела до миру з Єгиптом; перша інтифада, що почалася в 1987 році, призвела до угод в Осло і миру з Йорданією; а друга інтифада, що спалахнула в 2000 році, закінчилася одностроннім виведенням військ з Газі.

*В Ізраїлі 10 лютого пройшли загальнонаціональні протести. Демонстранти вимагають від прем'єр-міністра Беняміна Нетаньягу відновити угоду з ХАМАС про обмін заручниками
Фото: Flash90*

Але шанси на те, що ця динаміка повториться, примарні. Немає жодної палестинської групи чи лідера, якого б Ізраїль прийняв так, як Єгипет і його президента після 1973 року. ХАМАС прагне знищити Ізраїль, а Палестинська автономія слабка. Ізраїль теж слабкий: його єдність воєнного часу вже дає тріщини, і велика ймовірність того, що країна ще більше розірветься на частини, якщо і коли бойові дії вщухнуть. Антибібісти сподіваються достукатися до розчарованих бібістів і домогтися дострокових виборів цього року. Нетаньягу, у свою чергу, буде нагнітати страхи і не відступати. У січні родичі заручників увірвалися на засідання парламенту з вимогою до уряду спробувати звільнити членів їхніх родин, що стало частиною боротьби між ізраїльтянами за те, що має бути пріоритетом для країни – перемога над ХАМАСом чи укладення угоди про звільнення решти полонених. Мабуть, єдина ідея, щодо якої існує єдність, – це протидія угоді «земля в обмін на мир». Після 7 жовтня більшість ізраїльтян євреїв погоджуються з тим, що будь-яка подальша відмова від території дасть бойовикам стартовий майданчик для наступної різанини.

Зрештою, майбутнє Ізраїлю може бути дуже схожим на його недавню історію. З Нетаньягу чи без нього, «управління конфліктом» і «косиння трави» залишаться державною політикою, а це означає більше окупації, поселень і переміщення. Ця стратегія може здатися найменш ризикованою, принаймні для ізраїльської громадськості, враженої жахіттями 7 жовтня і глухої до нових пропозицій миру. Але вона призведе лише до ще більшої катастрофи. Ізраїльтяни не можуть розраховувати на стабільність, якщо продовжуватимуть ігнорувати палестинців і відкидатимуть їхні прагнення, їхню історію і навіть їхню присутність.

Це урок, який країна мала б винести з давнього попередження Даяна. Ізраїль повинен простягнути руку допомоги палестинцям і один одному, якщо вони хочуть жити в умовах поваги та нормального співіснування.

Алуф БЕНН,
головний редактор газети **Haaretz**

Foreign Affairs

Переклад Вікторії О. Романчук